

**CONTRIBUCIO A L'ANALISI DE L'OBRA DEL DR. AGUSTI YAÑEZ I
GIRONA (1789-1857)**

Lacalle i Freixas, Helena.

Agustí Yañez i Girona fou llicenciat i Doctor en Farmàcia, ocupant, al llarg de la seva vida, diversos càrrecs docents, administratius i, fins i tot, polítics.

Però la seva dedicació professional fou prioritàriament l'activitat docent, al Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià de Barcelona, al qual va dedicar gairebé quaranta anys de la seva vida, i que culminaren amb el seu nomenament com Rector de la Universitat de Barcelona, al 1856.

I. DADES BIOGRAFQUES.

Va néixer a Barcelona, el 9 de novembre del 1789. Fill d'un farmacèutic de Vilafranca del Penedès (1), que regentava la farmàcia de Sant Salvador, sita al costat del Museu d'Història Natural de Barcelona, -En Lluís Yañez i Rovira - i Na Anna Mª Girona i Corominas (2).

1) Estudis:

Dins del programa d'estudis preliminars de l'època, estudià Llatí, a l'edat de 7 anys, que més tard es dedicaria a perfeccionar, el qual li proporcionaria una soltesa en aquesta llengua, que pocs contemporanis igualaven (3).

Estudià al Seminari Tridentí Conciliar de Barcelona, dos anys de Poètica i Retòrica, i tres de Filosofia, amb la qualificació d'excel·lent. El seu ingrés en aquesta escola només s'explica pels seus mèrits com estudiant, ja que

normalment eren preferits com alumnes, aquells dedicats a la carrera eclesiàstica (4).

A la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, estudià Cosmografia i Matemàtiques, amb el professor Cañellas, el qual va acompanyar a J. Biot i D. Arago a mesurar el Meridià, des de Dunkerque fins a Montjuich, tot i que no fou tan conegut com els dos savis francesos (5).

També estudià Física experimental, al Reial Col·legi de Cirugia, a on assistí a la càtedra de Química del Dr. Joan Ameller, fins que fou cessat. Llavors passà a ésser deixeble del Dr. Carbonell (6), i aquesta nova càtedra tenia a Yañez entre els seus alumnes predilectes. Anys més tard, el propi Yañez, a petició de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, s'encarregaria d'escriure l'elogi històric d'aquest professor (7).

Mentre fou ajudant del Dr. Carbonell, Yañez va fer treballs sobre el Hg i el Sb (8), i hi era present el dia que va tenir lloc l'accident de la rotura del globus per a la síntesi de l'aigua, que va deixar desfigurat i borni al professor, i ferit a Yañez i d'altres alumnes presents (9).

Durant la invasió francesa i la Guerra d'Independència (1808-1814), es dedicà a la pràctica de la Farmàcia, a la farmàcia del seu pare (10).

Un cop acabada la guerra, inicià els seus estudis superiors. Contava 25 anys quan va ingressar com deixeble, al tot just creat Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià, al 1815. Gràcies a la seva experiència i els coneixements pràctics i teòrics farmacèutics, li van dispensar els tres primers cursos i els anys de pràctiques, per a llicenciar-se com farmacèutic (11).

2) Activitat Docent:

Llicenciat i Doctorat en Farmàcia, al 1816, es presentà a les Oposicions a catedràtic d'Història Natural, a Madrid. Va ésser proposat per la plaça al Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Ferran, a Madrid, però ell trià la de Barcelona, vacant per la renúncia de Borbolla (12).

Al 1882, amb la reforma universitària, s'encarregà de la càtedra de Mineralogia en propietat, a la Universitat de Segon i Tercer Ensenyament, fins que fou extingida al 1823, sense deixar la del Reial Col·legi Farmàcia de Sant Victorià. També, al crear-se la "Facultad de Ciencias de Curar", va ésser nomenat supernumerari (13).

L'any 1823, amb la represió política de Ferran VII, va ésser "Impurificat", el que suposava ésser perseguit com a savi que havia exercit alguna autoritat o influència al Govern, durant els anys anteriors. D'aquesta manera, Yañez fou desposeït de la seva càtedra al Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià, el 20 de maig del 1824, al mateix temps que eren dissoltes moltes societats científiques, a la majoria de les quals ell hi pertanyia (14).

Així quedà Yañez, pare de família nombrosa (cinc fills i set filles), reduït exclusivament al producte de la seva botica, durant gairebé sis anys. Aquesta fou la seva època més productiva en publicació de memòries (15).

Va rebre moltes distincions de institucions nacionals i estrangeres, com reconeixement dels seus mèrits i de la injustícia de que n'era objecte (16).

Restablerta l'estabilitat política i social, el 9 de gener del 1830, va ésser restituit a la seva càtedra d'Història Natural, aconsellant la seva reincorporació els mateixos que abans havien contribuït a la seva expulsió (17). D'aquesta manera es complia el seu desig de tornar a la docència, i a partir d'aquest moment desenvoluparia diverses tasques acadèmiques (18).

A la inauguració del curs 1830-31 va llegir la seva oració: "Sobre los escollos que deben evitarse en el estudio de las Ciencias Naturales en general, y de la Farmacia en particular", que constitueix en reflexe condensat de la seva filosofia científica (18).

Va ésser promotor de les sessions dominicals del Col·legi, i quan aquestes van deixar de celebrar-se, continuà donant classes particulars, dijous i diumenges, als alumnes del Col·legi del Sr. Carreras, molt famós llavors a Barcelona (19).

Al 1841, encara professor al Reial Col·legi de Farmàcia, va ésser nomenat catedràtic de Física experimental a la Facultat de Filosofia de la Universitat Literària de Barcelona, traslladada des de Cervera. El discurs inaugural del curs 1842-43 el va fer en Llatí (20).

Catedràtic de Botànica i Zoologia Mèdica a la Facultat de Ciències Mèdiques de Barcelona, al 1843 (21). Un any després ja ocupava el càrrec de Vice-rector a aquesta Universitat (22).

Al incorporar-se la Facultat de Farmàcia a la Universitat de Barcelona, Yañez n'és nomenat Degà, al mateix temps que pren càrrec de la càtedra de Botànica Aplicada, a aquesta mateixa facultat (23).

Finalment, el 19 de març del 1856 fou proposat pel càrrec honorífic de Rector en comissió de la Universitat de Barcelona, per decés d'en Josep Bertran i Ros. El va desempenyar satisfactòriament, sobre tot en opinió del claustre de professors. Per això, al ésser cessat, el 18 de març del 1857, per nomenament d'un altre Rector, en propietat, molts ho van considerar una manca de gentilesa. Però, de totes maneres, el seu estat de salut era ja massa delicat per a continuar en el càrrec: Yañez moria pocs mesos després (24).

3) Activitats públiques:

Tot i que Yañez opinava que els científics no havien d'inmiscir-se en qüestions polítiques, que els distreien de les seves obligacions investigadores i docents, ell no es va mantenir al marge (25).

S'havia guanyat l'afecte i respecte dels que el coneixien. Inspirava confiança pels seus coneixements i l'empenta amb que portava a terme tot el que li encomanaven. Això va incloure també els seus càrrecs polítics i administratius (26).

Tenia uns principis polítics molt fixos, però es caracteritzava per la seva tolerància. Era més partidari dels resultats positius que de principis massa teòrics (27).

Vàries vegades jutge de fet, en delictes d'impremta. Membre de la Junta de Vigilància durant el setge de Barcelona al 1823, el mateix any en que fou impurificat. Alcalde Segon (Constitucional) de Barcelona, al 1823 i després al 1839. Diputat per la candidatura progressista de Barcelona, també dues vegades: al 1839 i 1840 (28).

Com a membre de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, formà part de moltes comissions, i en fou president l'any 1839. Era un dels més assidus concurrents a les seves sessions i col·laborava freqüentment al seu butlletí, publicant-hi memòries, especialment, durant els anys que va romandre cessat (29).

Fou també fundador de la "Sociedad Económica de Amigos del País" a la província de Barcelona, i hi va pertànyer, com secretari, fins a la seva clausura, al 1823. Onze anys més tard, el trobariem com a president d'aquesta mateixa societat, tot just reinstal·lada. En aquesta època entrà també a formar part de la "Sociedad Barcelonesa de Fomento", que acabava d'ésser creada (30).

Membre de la "Junta Auxiliar Consultiva", que ajudava a la "Junta Popular Directiva Provisional", creada el 16 de novembre del 1842 i que dirigí la sublevació contra el General Espartero (31).

Paral·lelament a la seva dedicació a la docència i els càrrecs oficials, publicà nombrosos articles a diverses revistes científiques: El Restaurador Farmacéutico, la Botica, Diario General de las Ciencias Médicas i Periódico de Sociedad de Salud Pública, principalment.

També composà memòries sobre estudis científics i fins i tot lingüístics, la majoria de les quals es recullen en els butlletins de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals (32).

En canvi, com llibres només publicà do: les seves Lecciones de Historia Natural, en una primera edició al 1820 i una segona més extensa i reestructurada, al 1845. I Dios y sus obras, diccionari sobre Història Natural, publicat al 1842 (33).

Agreujada la seva dolència pulmonar crònica, començà a passar temporades estiuenques als Pirineus, amb intenció de

prendre les aigües sulfuroses, als anys 1851 i 52. Però, en lloc de reposar, es dedicà a recollir dades per a compondre una memòria ("Observaciones hechas en los Pirineos"), que llegiria a la Reial Acadèmia de Ciències, al 1853 (34).

Als darrers anys, amb la pèrdua de dues filles, i la greu malaltia de la seva filla gran, va haver de suspendre les seves excursions pirinàiques, també degut, en part, a que l'estat dels seus pulmons havia empitjorat considerablement (35).

La mort de la seva esposa, al gener del 1857, i el fet hivern van repercutir greument sobre la seva precària salut. Tot i que encara assistí a algunes sessions de l'Acadèmia, després de la seva destitució del càrrec de Rector en comissió, al març del 1857, va haver d'abandonar la seva tasca docent i pública, degut als repetits atacs d'asma (36).

Yañez ja no es va arribar a recuperar. Morí el 3 de maig del 1857. L'enterrament no es va verificar fins al dia 5, perquè el difunt havia ordenat que es digués una Missa de cos present (37).

Com n'era costum, la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, encarregà escriure una memòria biogràfica de Yañez, que la va fer el seu amic, en Josep Antoni Llobet Vall-llosera, i que es va llegir en sessió fúnebre pública, a la pròpia Acadèmia (38).

Per subscripció pública, a la que hi van participar distingides personalitats i corporacions de tot el país, es va reunir un fons per a la construcció d'un monument sepulcral a on traslladar el cos de Yañez i la seva esposa, na Joaquina Font. Quatre anys després, finalitzada l'obra, es van poder traslladar, amb un acte que va tenir lloc el 28 d'octubre del 1861, al cementiri de Barcelona (39).

II. OBRA ESCRITA.

La major part de les seves publicacions es troben en forma de memòries llegides a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, i editades en els seus butlletins, o articles a les revistes científiques ja esmentades.

En forma de llibres, només en va publicar dos. Lecciones de Historia Natural, al 1820 en una primera edició i després al 1845, la va reeditar ampliada i reestructurada, i Dios y sus obras, al 1843 (40).

El seu primer llibre era un compendi de les seves lliçons explicades al Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià. L'obra original contava 501 pàgines en un sol volum, cinc de les quals constituïen l'índex dividit en tres parts: Minerologia, Botànica i Zoologia.

A la primera part, parla, en primer lloc de l'Orictognòsia, a on explica detalladament els fòssils, i després de la Geognòsia, de la qual estableix els principis elementals.

Dins de la part dedicada a la Botànica, fa una exposició organogràfica detallada, aprofundeix en la Fisiologia Vegetal i dóna un esquema del sistema natural rectificat per Cardolle. Acaba aquesta part amb uns principis de Fitoteràpia.

L'última part conté també explicacions sobre els òrgans i les seves funcions, als animals. Exposa el sistema Linneà detallat i a continuació entra en les generalitats de totes les classes i ordres, i les particularitats d'alguns gèneres i espècies. Dedica principal atenció a l'espècie humana, incidint en les característiques que la fan única. Termina aquesta part, i el llibre, amb el corresponent esquema del sistema de classificació de Cuvier.

El seu segon i últim llibre és un diccionari d'Història Natural, que es pot considerar com complement de les seves lliçons. Es va editar en quatre toms de 562, 698, 454 i 284 pàgines respectivament, a més d'algunes llàmines il·lustrades amb dibuixos i esquemes (41).

Aquests dos llibres, especialment el primer, suposaren una gran aportació didàctica, ja que eren les primeres a Espanya d'aquestes característiques. Es van fer servir com a llibre de text a distintes facultats científiques, fins a molts anys després. Això, en part, junt amb l'afany perfeccionista de l'autor, és el que li va impulsar a l'ampliació i modificació de contingut i organització, del seu primer llibre (42).

En quant a les seves memòries i articles, comprenen diferents matèries: Geologia i Minerologia, Textil, Meteorologia, Filologia i elogis històrics.

1) Geologia i Minerologia:

Engloba la seva obra més nombrosa. Es conèixen les memòries: Sobre la aplicaci3n de la Química a la Minerologia reducida a sus verdaderos límites, que és la recopilaci3n de tres memòries sobre aquest mateix tema, llegides el 16 de desembre del 1818 (5 pàgines), 24 de març del 1819 (8 pàgines) i 28 d'abril del 1819 (6 pàgines). Reflexiones sobre el sistema mineral3gico de Berzelius, llegida el 12 d'abril del 1820 (7 pàgines). Observaciones hechas en los Pirineos, en los años 1851 y 1852, llegides el 21 d'abril del 1853 (12 pàgines) i de les quals també és publicà un extracte al diari la Botica, el mateix mes (43).

Publicades com articles al Peri3dico de Sociedad de Salud Pùblica tenim: Descripci3n Orictogn3sica y Geol3gica de la montaña de Montjuich, el 15 de Desembre del 1819, i Noticias de algunos petrefactos de la cuenca de Tremp y consecuencias sobre el origen del territorio de la antigua provincia de Cataluña, el 20 d'abril del 1821. Aquests dos treballs són els primers i únics en que Yañez s'aventura a treure conclusions de les seves observacion. Hi exposa, per una banda, les seves teories sobre l'origen de la montanya de Monjuïc, després d'haver analitzat cadascuna de les pedres i fòssils trobats. D'altra banda, sobre la conca de Tremp, explica la possibilitat de que, en alguna època, tota la regi3n fos un gran llac, coberta per aigües marines durant segles, de manera que amb el temps s'haguessin desecat, donant lloc a l'actual Orografia. Malgrat els fòssils de marisc i altres troballes significatives, extretes de terrenys d'aquesta conca, que li permetrien defensar aquestes teories, Yañez deixa algunes qüestions sense resposta.

2) Tèxtil:

La seva incursi3n en aquest camp fou puntual. Escriví dues memòries en referència als colorants emprats a la indústria tèxtil: Propiedades químicas de materias colorantes y su aplicaci3n en el arte de teñir, el 18 de març del 1815 (11 pàgines) i Sobre las teorías de los contramordientes en

la pintura de las indianas, el 30 d'abril del mateix any (8 pàgines) (44).

3) Meteorologia:

Va fer uns estudis comparatius de les temperatures mitjes a Barcelona i Madrid, amb els que pretenia demostrar la benignitat del clima barceloní, degut a les circumstàncies geogràfiques de la nostra ciutat. L'extracte de les tres memòries sobre aquest tema, llegides al 1839, 1840 i 1841 a la Reial Acadèmia, es van publicar al seu butlletí al 1847 amb el títol: Extracto de memorias referentes a la Temperatura media en Barcelona en los años 1839, 1840 y 1841 (5 pàgines).

4) Filologia:

Mogut per la indignació que li produïa trobar incorreccions en el Diccionari de Llengua Castellana, de l'Acadèmia, va fer el primer treball d'aquesta classe a la seva època: Reflexiones sobre algunas faltas que se notan en el diccionario de la lengua castellana y de los medios de enmendarlas en lo sucesivo. La va llegir el 3 de gener del 1839 a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, i va ésser publicada en el corresponent butlletí, mereixent la felicitació del seu auditori. Aquesta curta memòria (només 4 pàgines) fa referència exclusivament a termes científics, que mancaven al diccionari o s'hi trobaven, però amb definicions incorrectes (45).

5) Elogis històrics:

Aquest darrer grup de memòries no són altra cosa que biografies documentades sobre contemporànis seus, que la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts li encarregava escriure.

En trobem els elogis fúnebres de : Dr. Francisco J. Bolós, al 1847 (32 pàgines), Mariano Lagasca Segura, al 1842 (60 pàgines) i Dr. Francisco Carbonell Bravo, al 1383 (31 pàgines) (46). Aquesta darrera, dedicada al que fou el seu professor al Reial Col·legi de Cirugia, la va portar a terme amb la col·laboració del fill d'en Carbonell. Yañez alaba, en aquest elogi, com virtuts del seu professor, les mateixes que

anys més tard, Chiarlone alabaria del propi Yañez al corresponent elogi fúnebre.

5) Oracions inaugurals llegides al R.C.F.S.V.:

Tot i que no es tracta pròpiament de la seva obra escrita, el Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià va publicar les oracions que Yañez va llegir, a la inauguració dels cursos 1830, 1836 i 1840, és a dir, després de la seva reposició. Es van editar al 1845, amb un total de 63 pàgines. Són: "Sobre los escollos que deben evitarse en el estudio de las Ciencias Naturales en general y de la Farmacia en particular", llegida el 2 d'octubre del 1830 (des de la pàgina 8 a la 27) i que va servir com discurs de represa de la seva càtedra d'Història Natural; "En demostración de que en el estado actual de las ciencias, el estudio de Física y Química debe precede al de la Historia Natural", llegida el 1 d'octubre del 1836 (de la pàgina 29 a la 45) i "Sobre la importancia de la educación de los sentidos, y en particular del olfato y del gusto", llegida el 5 d'octubre del 1840 (de la pàgina 47 al final) (47).

D'aquestes tres, la primera i més extensa de totes condensa el seu pensament científic i ens apropa a la seva idea de quins són els pilars fonamentals de l'adequada investigació científica. La sentència: "Plus valet experientia quam ratio, ratio autem quam auctoritas" resumeix la seva filosofia, i és el que, al llarg de la seva carrera, intentarà inculcar als seus alumnes, i sobre tot posar en pràctica personalment.

III. VALORACIO CRITICA.

Con científic, Yañez fou estudiós, impulsor del progrés i constant, però molt prudent, gens impulsiu, realista i objectiu. Desconfiava de les teories revolucionàries, normalment efímeres. Analitzava totes les qüestions, no només científiques, desapassionadament, amb racionalitat i mètode.

Va viure una època d'excesiva exposició d'imprudents teories i baralles entre científics per defensar les seves hipòtesis que després no conduïen a res. Des del seu punt de vista, hi havien tres causes d'error científic: una averiguació dels fets massa precipitada, un excés

d'imaginació i subjectivitat a l'hora d'elaborar hipòtesis i una fe i respecte desproporcionats per les autoritats científiques. Aquests obstacles havien de superar-se per arribar a conclusions estables i raonables.

Des de la seva concepció de la Ciència, de l'únic que el científic pot estar segur és de l'observació i l'experimentació, però no sempre de les conclusions tretes, que poden haver estat influenciades per factors que les fassin errònies.

No era partidari de teories absolutes, científiques o polítiques, perquè l'experiència li demostrava que amb els anys perdien sempre consistència, apareixien fets contradictoris que les feien trontollar.

Molts contemporanis podien trobar exagerat aquest afany per no deixar-se convèncer per teories enlluernadores i refiar-se només del que l'observació objectiva indicava, però Yañez tenia una certa visió de futur, la que li proporcionava l'experiència, i es va avançar a molts d'ells al adonar-se i reconèixer que la ciència evolucionava, cada cop més ràpidament, i que molts fets no podien explicar-se amb els coneixements de l'època. Ell fou sempre conscient de que, de la mateixa manera que ells havien fet amb teories anteriors, les generacions posteriors rebutjarien les seves, fins i tot aquelles de les que es trobaven més segurs.

Per tot això, la seva idea de la ciència consistia en prendre especial cura en l'observació i experimentació, per que poguessin ésser sempre vàlides, i només arriscar-se a treure'n conclusions, si els indicis no deixaven lloc per cap dubte. D'aquesta manera, si en un futur les seves teories es descobrien errònies, restarien vàlids els seus experiments.

Tota aquesta filosofia té, per Yañez, especial interès dins del camp de l'Història Natural, en les classificacions dels éssers. Yañez era partidari de la simplicitat, perquè cap classificació és exacta i definitiva, ja que les mateixes fronteres entre els éssers no són nítides.

Yañez prefereix una concepció conjunta de la Natura, rebutjant classificacions massa sofisticades, ja que considera que, donat que la divisió dels éssers és només una eina pel seu estudi, com més senzilla millor.

En general, l'activitat científica de Yañez no va suposar, potser, una aportació rellevant, però en molts aspectes va donar una nova perspectiva, que els seus contemporanis van saber apreciar.

En canvi, Yañez sí va destacar en la seva activitat docent, no només pels seus coneixements, sinó també per la seva personalitat. Era respectat i apreciat, pel interès que posava en la seva càtedra, pel constant afany de perfeccionar i aprofundir els seus coneixements, a fi de poder transmetre'ls als seus alumnes, per la seva objectivitat i tolerància, per la claretat i sencillesa amb que exposava qualsevol tema i pel seu tacte i prudència.

Aquestes mateixes qualitats les aplicava també a qualsevol altra activitat, el que li donà una reputació de serietat i responsabilitat, per la qual era sempre proposat per càrrecs d'autoritat. Els anys com professor havien posat a prova la seva paciència i moderació, i d'altra banda, les relacions que al llarg de la seva carrera s'havia vist obligat a mantenir amb personalitats de tota mena, havien modificat el seu comportament, adaptant-ho als requeriments de la vida pública.

Podem dir que Yañez fou un home actiu en molts camps. No es va limitar a una dedicació exclusiva a la docència, tot i que a aquesta li dedicà la més extensa part del seu temps. Va participar de totes aquelles activitats acadèmiques o no, a les quals creia que hi podia aportar alguna cosa. I en totes es caracteritzà per la seva confiança en el progrés, però racionalment, sense deixar-se portar per ideologies extremistes que segons ell acaben desviant-se de l'objectiu original. Si l'haguéssim de definir ideològicament, també hauriem de dir d'ell que fou un progressista tolerant i prudent, conseqüència, probablement, del continuat tracte amb joves, ja fos al Reial Col·legi o a casa seva.

Va patir molts cops, al llarg de la seva vida, a l'àmbit professional i familiar, però en cap moment es va sentir decebut i s'ho va intentar prendre tot amb filosofia, esperant poder vèncer, amb el temps, totes aquelles dificultats. En aquest sentit, la seva fe religiosa, tot i sense ésser exacerbada, li va a judar molt.

Va viure dedicat al que sabia fer millor, l'ensenyament, però les seves inquietuts pel coneixement humà, en qualsevol camp, el portaren a no conformar-se amb el que sabia, intentant abastar tot el possible, ampliant coneixements. Malgrat la seva llicenciatura en Farmàcia, mai no es va sentir com un simple boticari. Considerava que encara quedava massa per a estudiar, i hi va voler contribuir, dins les seves possibilitats.

IV. RESUM.

Es contribueix al coneixement i l'estudi de l'obra i fets més rellevants de la vida del Dr. Agustí Yañez i Girona (1789-1857), que fou catedràtic al Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià de Barcelona, abans i després de la seva impurificació (1823-1830), amb una valoració crítica dels diferents aspectes de la seva dedicació professional.

V. NOTES BIBLIOGRÀFIQUES.

(1) CALBET i CAMARASA, J.M.; CORBELLA i CORBELLA, J.; Diccionari biogràfic de metges catalans. Barcelona 1983. Vol. III, pg. 183-184.

(2) GOMEZ CAAMAÑO, J.L., Historia del Real Colegio de Farmacia de San Victoriano. Girona, 1958. Pg. 184-192.

(3) CHIARLONE, Q.; MALLAINA, C., Historia de la Farmacia. Madrid, 1865. Pg. 267-270.

(4) loc. cit. (3), pg. 267.

(5) ibid (4).

(6) loc. cit (2), pg. 184.

(7) YAÑEZ GIRONA, Agustín, Elogio fúnebre del Dr. D. Francisco Carbonell y Bravo. Barcelona, 1838, pg. 4.

(8) loc. cit (3), pg. 268.

(9) ibid (7).

- (10) *ibid* (6).
- (11) *loc. cit.* (2), pg. 185.
- (12) *ibid* (11).
- (13) ELIAS de MOLINS, A., Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del s. XIX. Barcelona, 1889. Vol. II, pg. 775-781.
- (14) *loc. cit.* (2), pg. 189.
- (15) LLOBET VALL-LLOSERA, J.A., Memoria biográfica de A. Yañez y Girona. Barcelona, 1857. Pg. 21.
- (16) *loc. cit* (3), pg. 269.
- (17) *ibid* (16).
- (18) YAÑEZ GIRONA, A., Sobre los escollos que deben evitarse en el estudio de las ciencias naturales en general y de la Farmacia en particular. Barcelona, 1830.
- (19) *loc. cit.* (2), pg. 190.
- (20) *ibid* (14).
- (21) *loc. cit.* (1), pg. 184.
- (22) *loc. cit.* (13), pg. 776.
- (23) *ibid* (16).
- (24) *loc. cit.* (13), pg. 779.
- (25) *loc. cit.* (15), pg. 17.
- (26) *ibid* (24).
- (27) *ibid* (25).
- (28) *loc. cit.* (13), pg. 777.
- (29) *ibid* (16).

(30) *ibid* (21).

(31) *ibid* (21).

(32) *ibid* (24).

(33) *loc. cit.* (13), pg. 780.

(34) *loc. cit.* (3), pg. 270.

(35) *loc. cit.* (15), pg. 22

(36) *loc. cit.* (15), pg. 23

(37) *loc. cit.* (13), pg. 775.

(38) *ibid* (37).

(39) *Revista Farmacéutica Española*, 30 de octubre de 1861, nº 44: "Traslado de los restos de Agustín Yañez Girona".

(40) *ibid* (34).

(41) *ibid* (33).

(42) *ibid* (33).

(43) *loc. cit.* (13), pg. 781.

(44) *loc. cit.* (2), pg. 191.

(45) *ibid* (28).

(46) *ibid* (28).

(47) YAÑEZ GIRONA, A., Colección de oraciones inaugurales leídas en el ex-colegio de Farmacia de San Victoriano de Barcelona. Barcelona, 1845.

John James